

LEGENDA O SVETI GENOVEFI MARTINA COCHEMSKEGA V SLOVENŠČINI: STIK SLOVENSKE ROKOPISNE IN KNJIŽNE KULTURE?

Predmet prispevka je slovenska knjižna izdaja legende o sveti Genovefi z naslovom *Ena Lepa lubezniva inu branja vredna historja od te po nadovžnu ven izgnane svete Grafnje Genofefe iz tega mesta Pfalz*, izdana okrog leta 1800 v Kranju. Uvodoma povzamemo genezo legende o Genovefi ter verzije legende Martina Cochemskega, po čigar besedilu je nastal tudi slovenski knjižni prevod. Domneve, da je legendo o Genovefi v knjižni izdaji prevedel Pavel Knobl, so bile vsaj deloma ovržene. V članku postavimo tezo, da bi knjižna izdaja legende o sveti Genovefi lahko nastala tudi kot natis že obstoječega rokopisa, ki bi lahko nastal v okviru slovenske rokopisne kulture 18. stoletja in danes ni poznan. Izhodišče teze sta dejstvi, da so se dela Martina Cochemskega v slovenščini v 18. stoletju prevajala in širila v mediju rokopisne kulture, za ta medij pa je značilen tudi specifičen jezik, zaznamovan z večjo narečnostjo, variantnostjo in močnim vplivom nemškega jezika. Primerjava jezika knjižne izdaje legende o sveti Genovefi z dvema rokopisnima prevodoma pripovednih del Martina Cochemskega v slovenščino – tj. koroškega rokopisa *Dober legent teh svetnikov* iz sredine ali druge polovice 18. stoletja in gorenjsko-rovtarskega *Poljanskega rokopisa* s prehoda iz 18. v 19. stoletje – razkrije določena ujemanja, ki bi lahko nakazovala obstoj predhodnega rokopisa, nastalega v okviru rokopisne kulture. Obravnavano knjižno izdajo in rokopisno kulturo povezuje tudi kratka ljudska pobožnost v dodatku na koncu knjige, ki je v nemškem izvorniku ni.

Ključne besede: Martin Cochemski, slovenski rokopisi, 18. stoletje, sveta Genovefa

Izvor in verzije legende o sveti Genovefi Martina Cochemskega

Legenda o sveti Genovefi se je od nastanka v srednjem veku po Evropi in kasneje tudi v Ameriko širila v številnih verzijah in žanrih.¹ Izvorna verzija je opisovala

---

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa Literarnozgodovinske, literarnoteoretične in metodološke raziskave (P6-0024), ki ga iz državnega proračuna financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

zgodbo francoske kraljice, kasneje pa je bila transformirana v svetniško legendo z osrednjim likom Genovefo iz Brabanta. Srednjeveška zgodba se je sprva razvijala v dveh verzijah v latinščini, bila nato prevedena in prirejena v francoščino, prva nemška jezuitska prevoda francoske verzije sta nastala v letih 1660 in 1685. Ključni prevod v nemščino je nastal v drugi polovici 17. stoletja, ko je legendo iz francoščine v nemščino z upoštevanjem tudi starejših latinskih verzij na novo priredil kapucinski pisatelj Martin Cochemski. Legendo o sveti Genovefi je prvič objavil leta 1687 v knjigi svetniških legend ter svetopisemskih in posvetnih zgodb z naslovom *Außerlesenes History-Buch [Knjiga izbranih zgodb]*. Legenda o Genovefi z naslovom *Von einer unschuldig - verfolgten Gräfin / welche durch S. Ulrich von ihrer Schmach ist erlöst worden [O po nedolžnem preganjani grofici, / ki je bila rešena s pomočjo svetega Ulrika (Urha)]*² je uvrščena v prvo od štirih knjig v sklop legend o nedolžno preganjanih (Žigon 2020: 400–405; prim. še z Rebol 1908b: 425–426; Blamires 1999: 112–113 in Wacke 2017: 425).³ Glavni akterji Cochemove verzije so grofica Genovefa, njen mož grof Sigfrid ter Golo, Sigfridov služabnik in lažni prijatelj. Potem ko gre Sigfrid v vojno, Golo po krivem obdolži Genovefo in kuharja prešuštva in ju zatoži Sigfridu, ki ukaže, da mora Genovefa za kazen umreti. Genovefi uspe pobegniti v gozd in tam s sinom, rojenim v zaporu, v zasilnem prebivališču preživi dolga leta, lakoto in mraz pa premaguje s pomočjo gozdnih živali. Družina se ponovno združi, potem ko Sigfrid spozna Golovo prevaro in ga do Genovefinega prebivališča v gozdu vodi srna. Vendar sreča ne traja dolgo; Genovefa kmalu umre, mož na kraju njenega prebivališča v gozdu postavi cerkev, v kateri Genovefo pokopljejo, in skupaj s sinom se v njen spomin odločita za puščavniško življenje v gozdu.

Cochemski je legendo o sveti Genovefi leta 1705 uvrstil tudi v zbirko svetniških legend za vsak dan v letu z naslovom *Verbesserte Legend der Heiligen [Izboljšane legende svetnikov]*. Osnova zbirke so legende Dionizija Luksemburškega, ki jih je Cochemski »očistil napak in stilno izboljšal«, izločil je »čisto kratke in slabo napisane legende« o življenju mučnikov ter »dodal 130 novih lepih legend«, ki opisujejo življenje spokornikov in svetnic (von Cochem 1726). Ena od dodanih legend je tudi legenda o sveti Genovefi z naslovom *Das Leben der H. Genovefa / einer gebornen Herzogin aus Brabant [Življenje svete Genovefe, / rojene vojvodine iz Brabanta]*, uvrščena na tretji dan aprila. V primerjavi s starejšo verzijo Cochemskega v *Außerlesenes History-Buch* je po modelu krajših legend v *Verbesserte Legend der Heiligen* dodan krajši opis družinskega izvora in otroštva, v celoti gledano pa je besedilo v mlajši zbirki legend precej okrajšano na račun podajanja podrobnosti dogajanja in opisovanja čustvovanja oseb. Deloma je okrajšana tudi sama zgodba, ki se konča s smrtjo Genovefe in ne opisuje življenja moža in sina po njeni smrti.

² Sveti Ulrik se v sami legendi ne pojavlja, omenjen je le še v kratkem uvodnem odstavku kot zavetnik nedolžno preganjanih, po čigar čudežih je bila dokazana Genovefina nedolžnost.

³ Izvor, vsebino in recepcijo legende o sveti Genovefi v evropskem, nemškem in slovenskem prostoru je v slovenščini nedavno podrobno predstavila Žigon (2020), za starejšo literaturo v slovenščini o razvoju legende gl. Rebol 1908b: 425–426.

Legenda o sveti Genovefi iz *Außerlesenes History-Buch* je izšla v 18. stoletju v nemščini tudi kot samostojna ljudska knjiga z naslovom *Eine schöne, anmuthige und lesenswürdige Historie von der unschuldig betrogenen heiligen Pfalzgräfin Genoveva, wie es ihr in Abwesenheit ihres Herzlieben Ehegemahls ergangen* [*Lepa zanimiva in branja vredna zgodba o nedolžno preganjani sveti pfalški grofici Genovefi, kako se ji je godilo v odsotnosti njenega ljubljenega moža*], vendar brez navedbe avtorjevega imena (Görres 1898: 74–75). V knjižni izdaji bistvenih vsebinskih sprememb glede na prvo izdajo v zbirki izbranih zgodb ni, ima pa spremenjen in razširjen naslov,⁴ tako da povzema vsebino, besedilo pa je razdeljeno na štiri poglavja z naslovi, ki ravno tako na kratko povzemajo dogajanje (Staritz 2005: 143–146; Žigon 2020: 403–404, 411).

Slovenska knjižna izdaja legende o sveti Genovefi: avtor izvornika in prevajalec

Slovenski prevod ljudske knjige legende o sveti Genovefi po Cochemskem⁵ je izšel v slovenščini v Kranju pri Ignacu Kremžarju z nekoliko krajšim naslovom: *Ena lepa lubesniva inu brania vredna historia od te po nadoushnu ven isgnane svete grafnie Genofefe is tega mesta Pfalz* (prim. Rebol 1908b: 425; Burian 1930: 241–242 in Žigon 2020: 408).⁶ Pribesedil je poleg kraja izida in založnika navaja še, da je knjiga prevedena iz nemščine v »krajnski jezik«. Po dosedanjih raziskavah (prim. Burian 1930: 242; Žigon 2020: 409–411) slovenski prevod legende o sveti Genovefi v knjižni izdaji dokaj zvesto sledi nemški predlogi. V primerjavi z enim od ohranjenih nemških izvornikov, ki je hranjen v NUK-u,⁷ ima slovenski prevod le nekoliko drugačno členitev poglavij: zadnje poglavje v nemškem izvorniku, *Wie Genovefa wieder gefunden / bey dem Grafen gelebt und gestorben sey* [*Kako je Genovefa, znova najdena, / pri grofu živela in umrla*], je v slovenskem prevodu členjeno na dve poglavji, ki sta naslovljeni *Koku je Genovefa spet najdena bla, per temo grofu shivela, inu umerla* (predzadnje poglavje) in *Genovefa je supet perfhla v' nieni grad is velikem vefelam* (zadnje poglavje).⁸ Poleg tega slo-

⁴ V skladu s spremembo naslova, ki ne omenja več svetega Urha, je tudi iz uvoda odstranjena poved, v kateri je omenjen kot pomočnik nedolžno preganjanih.

⁵ V slovenščini je bil bolj razširjen nekoliko kasnejši knjižni prevod verzije Christopha Schmidta, v nemščini prvič objavljene leta 1810. V slovenščino je bila Schmidova *Genovefa* prevedena leta 1841 in nato izšla v več ponatisih.

⁶ Leta 1818, vendar ravno tako brez navedbe avtorja oz. prevajalca, je bila ponovno izdana v Celju in Mariboru. Skupno je bila ta knjižna izdaja *Genovefe* slovenščini v 18. in začetku 19. stoletja ponatisnjena še trinajstkrat (prim. Žigon 2020: 406).

⁷ V NUK-u je ohranjena nemška knjižna izdaja iz leta 1724, ki so jo raziskovalci že primerjali s slovensko knjižno izdajo (prim. Burian 1930: 241 in Žigon 2020: 405). Tudi v tem izvodu avtor ni naveden.

⁸ V nemškem izvorniku na mestu, kjer je v slovenskem prevodu dodan naslov poglavja, ni mogoče najti utemeljitve za začetek novega poglavja. Besedilo v nemščini se le nadaljuje v novem odstavku. Glede na naslov zadnjega poglavja v nemškem izvorniku (v slovenskem prevodu predzadnjega poglavja), ki napoveduje Genovefino smrt, dodani opisni naslov v slovenskem prevodu vsebinsko ne ustreza, saj se prejšnje poglavje ne konča z Genovefino smrtjo.

venska knjižna izdaja vsebuje kratka dodatka, ki ju v nemškem izvirniku ni: ljudsko pobožnost na dveh straneh z naslovom *J. N. R. J.* in krajšo molitev z naslovom *Zdihovanje k Jezusu*. Prvi dodatek – kratka ljudska pobožnost je, kot ugotavlja že Grafenauer (1973: 215), znan iz koroške *Duhovne brambe*.

Bistveno težje rešljivo kot vprašanje avtorstva izvirnika je vprašanje identitete prevajalca. Konec 19. stoletja je Jereb (1892: 673) prevod pripisal Pavlu Knoblu z le posrednimi argumenti: 1. pri istem založniku kot knjižna izdaja legende o Genovefi so leta 1801 izšle Knoblove pesmi, 2. v času izida *Genovefe* je bil Knobl edini pisatelj v Kranju in 3. Knobl je bil tudi prevajalec iz nemščine. Jerebova domneva o identiteti prevajalca in okvirnem času objave okrog 1800, določenem po obdobju Knoblovega učiteljevanja v Kranju, se je v slovenski literarni zgodovini bolj ali manj uveljavila,⁹ aktualnejše primerjave jezika prevoda *Genovefe* in Knoblovih pesmi pa so pokazale, da prevoda Knoblu ni mogoče pripisati z gotovostjo (Ritonja 2013: 49), tako da vprašanje prevajalca ostaja brez zanesljivega odgovora. Kot eno od možnosti je mogoče upoštevati domnevo, da bi knjižna objava lahko nastala po enem od rokopisnih besedil, ki so se med ljudmi in pokrajinami širila s prepisovanjem in izposojami ter primarno niso bila namenjena za knjižno objavo in so kot taka kreirala slovensko rokopisno kulturo (prim. npr. Ogrin 2017a: 43–44 in Ogrin 2017b: 9). Sklepamo lahko, da bi domnevani rokopis lahko nastal in se s preoddajami širil v 18. stoletju, torej v obdobju, ko sta po Ogrinu (2017a: 45) v slovenščini še vedno enakovredno sobivali rokopisna kultura in kultura tiskane besede.¹⁰

To možnost je mogoče utemeljiti z dosedanjimi raziskavami slovenske rokopisne kulture, ki med drugim ugotavljajo, da so se Cochemova dela v slovenskem jeziku v 18. stoletju (z eno izjemo) prevajala in širila v mediju rokopisov, ter s primeri prehajanja besedil iz slovenske rokopisne kulture v tiskane izdaje. K tem izhodiščem poskušamo dodati jezikovni argument: dosedanje ugotovitve o značilnostih jezika rokopisne kulture, kratke oznake jezika ter primerjava jezika slovenske knjižne izdaje legende o Genovefi z izbranimi rokopisnima pripovednima besediloma, in sicer s koroškim rokopisom *Dober legend teh svetnikov* in rovtarsko-gorenjskim *Poljanskim rokopisom*, namreč pokažejo, da je jezik knjižne izdaje na več ravneh primerljiv z jezikom rokopisov. Poleg tega je slovenski knjižni izdaji legende o Genovefi priložena ljudska pobožnost, ki je bila nedvomno del rokopisne kulture, o čemer pričajo podobni zapisi v več ohranjenih slovenskih rokopisih.

⁹ Marn (1884: 77) knjigo navaja med anonimnimi deli in ji pripiše letnico izida med 1774 in 1818, vendar časovnega razpona slovenske izdaje ne obrazloži, sta pa leta 1818 izšla ponatisa izdaje brez navedbe letnice v Celju in Mariboru.

¹⁰ »Rokopis« v okviru kulture tiskane besede, zlasti pa v obdobju, ko je rokopisna kultura že zamrla, sicer označuje besedilo, ki je napisano in predloženo za tisk, medtem ko v prispevku govorimo o hipotetičnem rokopisu, ki se uvršča v okvir rokopisne kulture, torej ni bil (primarno) namenjen tisku.

Nastanek in širjenje prevodov Martina Cochemskega v slovenskem jezikovnem prostoru

Na anonimizacijo avtorstva prevoda legende o sveti Genovefi je zagotovo vplivalo dejstvo, da je bil avtor izvornika Martin Cochemski, v drugi polovici 18. stoletja in še v prvih desetletjih 19. stoletja eden od največkrat navedenih avtorjev v indeksih prepovedanih knjig habsburške monarhije (prim. Ogrin 2020: 128; Dovič 2022: 274). Cochemski je bil eden najplodovitejših in najbolj priljubljenih baročnih piscev literature duhovne izgradnje, svoja dela je objavljajl v drugi polovici 17. stoletja, v naslednjih desetletjih so izšli številni ponatisi in priredbe, bodisi pod njegovim imenom, anonimno ali pod imeni drugih avtorjev. Razsvetljenstvo je njegova dela označilo za praznoverna in krivoverska, njihov obstoj, širitev in recepcijo pa je omogočala ravno rokopisna kultura (Ogrin 2020: 130). Cochemova besedila so namreč prodrli na Slovensko kot rokopisni prevodi¹¹ v eno od slovenskih regionalnih jezikovnih različic, bodisi po izvornih besedilih Cochemskega ali po že skrajšanih in adaptiranih besedilih v nemščini (Lausegger 1990: XVI). Z izposojami, trgovanjem ter s preoddajami, tj. prepisovanjem po obstoječih slovenskih rokopisnih predlogah, so se rokopisi širili znotraj ožje skupnosti in v širšem slovenskem jezikovnem prostoru. Razširjanje in množenje so spodbujali gospodarski in kulturni stiki med slovenskimi pokrajinami, zlasti v koroško-gorenjsko-štajerskem stičnem prostoru (Maurer-Lausegger 2016: 45).

Od Cochemovih del je v obdobju razsvetljenstva poleg *Genovefe* v tiskani izdaji izšel le še *Marijin pasijon*. Leta 1811 ga je na Koroškem objavil bukovnik Andrej Šuster Drabosnjak, vendar ne brez posledic – zaradi objave prepovedanega avtorja je Drabosnjak padel v nemilost pri oblasteh.¹² *Marijin pasijon* naj bi domnevno nastal po nekem danes neznanem rokopisnem osrednjeslovenskem ali gorenjskem besedilu, prirejenem po Cochemovem *Jezusovem življenju* (Grafenauer 1973: 216; Lausegger 1990: XVII), ki ga je Drabosnjak jezikovno približal rožanskemu naslovniku.

Prehajanje iz medija rokopisne v medij tiskane kulture: primer *Duhovna bramba* in *Kolomonovega žegna*

V nadaljevanju predstavljamo primer preoddaje bukoviških besedil *Duhovna bramba* in *Kolomonov žegen*. Obe besedili podobno kot Drabosnjakov *Marijin pasijon* pričata o prehodu iz rokopisne kulture v tisk,¹³ saj sta sestavljeni iz rokopisov, prevedenih v slovenščino po nemških predlogah, ki so krožili med ljudstvom

¹¹ Med znanimi besedili Martina Cochemskega, ki so se v slovenskem jezikovnem prostoru širila v mediju rokopisne kulture, so še prerokovanja o antikristu (prim. Kotnik 1944) in premišljanja o štirih poslednjih rečeh.

¹² Povod za to je bila tudi ostala Drabosnjakova tiskarska in ustvarjalna dejavnostjo (Dovič 2022: 386).

¹³ Za širšo obravnavo razmerja med rokopisnim in tiskanim medijem gl. Ogrin 2017a.

in bili v 18. in 19. stoletju¹⁴ posredovani tiskarju za natis (Ramovš 1920: 288; prim. še Grafenauer 1943: 264–265 in Kotnik 1952: 87). Poleg tega *Duhovna bramba* vsebuje besedilo, ki je vsebinsko sorodno ljudski pobožnosti na koncu knjižne izdaje legende o sveti Genovefi (Grafenauer 1973: 215).

Duhovna bramba in *Kolomonov žegen* sta zbirki apokrifnih, »magičnih« besedil, kakršna je razsvetljenstvo zavračalo podobno kot baročno duhovnost (prim. Ogrin 2020: 124). V *Duhovni brambi* so zbrane molitve, ki naj bi človeka obvarovale pred nesrečo in »coprnijami«, nastale po zgledu poganskih zagovorov, vendar s krščanskimi svetniki, Kristusom in Marijo, *Kolomonov žegen* pa poleg obrambnih »žegnov« vsebuje še razne zagovore, rotenja in navodila, kako klicati duhove ali si pridobiti denar. Obe knjižici sta pisani v rožanskem narečju z jezikovnimi prviniami iz tedanjega osrednjėslovenskega knjižnega jezika (Grafenauer 1907: 3, 39). O širši razširjenosti rokopisnih besedil, ki so bila podlaga za tiskani izdaji *Kolomonovega žegna* in *Duhovne brambe*, pričajo ugotovitve, da so bile z isto rokopisno predlogo oz. predlogami kot ti dve knjižici povezani še vsaj dve do danes ohranjeni rokopisni besedili iz sredine oz. druge polovice 18. stoletja, in sicer *Sadnikarjev rokopis*, ki izvira iz okolice Zagorič na avstrijskem Koroškem (prim. Maurer-Lausegger 2016: 42), in *Leški rokopis* iz Leš na Koroškem (prim. Kotnik 1929: 184–187, podrobneje gl. še Maurer-Lausegger 2016: 41–45).

Koroške tiskane izdaje *Duhovne brambe*, *Kolomonovega žegna* in *Marijinega pasijona* niso bile zadnja postaja na poti teh besedil, saj so se naprej ponovno širila v rokopisnih verzijah, preoblikovana z mislijo na novega naslovnika. *Kolomonov žegen* je bil izpričano rokopisno preoddan na Gorenjsko in v laško podnarečje (Navratil 1894: 179; Orožen 2009: 265), z odlomki mlajše koroške tiskane *Duhovne brambe* se deloma vsebinsko pokriva Drabosnjakova rokopisna različica z naslovom *Duhovna vahta* (Maurer-Lausegger 2016: 44), medtem ko je jezikovno prilagojena štajerska *Duhovna bramba*, tudi z upoštevanjem koroške predloge, izšla v tisku okrog leta 1835. Za Drabosnjakov *Marijin pasijon* je izpričano širjene v rokopisnih priredbah po Koroškem in na Gorenjsko (Kotnik 1952: 94; Lausegger 1990: XVI–XVII).

Raziskovalci so na podlagi vsebinskih in fragmentarnih jezikovnih analogiji izpeljali tudi domneve o obstoju veznih členov, skupnih starejših rokopisnih predlog *Duhovne brambe* in *Kolomonovega žegna*, ki se do danes niso ohranile.

¹⁴ Kraj in letnica izida sta v slovenskih izdajah *Duhovne brambe* in *Kolomonovega žegna* enostavno prepisana iz nemških predlog, torej nista verodostojen vir podatkov. Po raziskavah Ivana Grafenauerja (1943: 210–264) je slovenska koroška tiska mogoče uvrstiti v 18. in začetek 19. stoletja: po letu 1740 naj bi bila prvič natisnjena koroška *Duhovna bramba*, s ponatisi 1810 in 1820, okrog leta 1750 prvič natisnjen *Kolomonov žegen*, ponatis okoli leta 1830.

Dva prevoda Cochemskega v slovenščino: zbirka legend in mistično *Žezusovo življenje*

Knjižne izdaje legende o Genovefi ni mogoče primerjati neposredno z določeno starejšo rokopisno verzijo, saj o njej zgolj domnevamo, zato bomo jezikovno izdaje *Genovefe* po verziji Martina Cochemskega primerjali z jezikom dveh rokopisov, ki sta prevoda del Martina Cochemskega v slovenščino, *Dober legent teh svetnikov* in *Poljanski rokopis*.¹⁵ Poleg avtorja izvornika oba rokopisa s knjižno izdajo *Genovefe* povezuje tudi zvrst pripovedne proze, ki opisuje življenja svetnikov (hagiografije) ali Jezusovo življenje (vita Christi) (prim. Avsenik Nabergoj 2016: 587): rokopis *Dober legent teh svetnikov* je zbirka svetniških hagiografij, vključno z eno od verzij legende o sveti Genovefi, *Poljanski rokopis*, meditativno pripoved o Jezusovem življenju, pa s knjižno izdajo *Genovefe* družijo med drugim poudarek na prikazovanju notranjega sveta likov in vzbujanju sočutja ob opisih njihovega trpljenja.

Rokopis z naslovom *Dober legent teh svetnikov* je prevod že navedene zbirke legend Cochemskega *Verbesserte Legend der Heiligen*. Nastal je v sredini ali drugi polovici 18. stoletja na današnjem avstrijskem Koroškem, vsebuje le legende za prvo polovico leta, vključno z legendo o sveti Genovefi z naslovom *Tu s. življenje te Genovefe, ene rojene firštine iz Brabanta*, ki je skladno z izvornikom določena za 3. april (Ogrin 2022a). Legenda vsebinsko sledi izvorniku v zbirki legend, torej ni predloga za obravnavano knjižno izdajo. Jezikovna podoba priča tako o kraju najdbe rokopisa in prilagajanju jezika rokopisa (koroškemu) naslovniku kot tudi o povezanosti koroškega jezikovnega prostora z osrednjeslovenskim: v jeziku prevladujejo koroške narečne in nadnarečne značilnosti (najbolj opazno je zagotovo švapanje), ki se izmenjujejo z osrednjeslovenskimi knjižnimi variantami, zlasti v skladnji in do določene mere v besedišču je prepoznaven močan vpliv nemškega izvornika. »Pravopisna« urejenost besedila, npr. raba ločil in velike začetnice, zagotovo bolj kot na »samouka« kaže na jezikovno izobraženega pisca in potrjuje domnevo Ogrina (2011: 69), da je bil rokopis pripravljen za tisk.

Kot *Poljanski rokopis. Jezusovo življenje v sto postavah*¹⁶ (gl. Ogrin 2022b) je naslovljen rokopis, ki je nastal po eni od izdaj najslavnejšega in najbolj razširjenega dela Martina Cochemskega, *Das grosse Leben Christi* (prva izdaja leta 1676 v Kölnu) – *Jezusovo življenje*. Izvira najverjetneje iz Poljan nad Škofjo Loko, časovno ga je mogoče uvrstiti na konec 18. ali začetek 19. stoletja. Nastal je kot preodaja starejšega rokopisa, kar dokazuje ohranjena starejša predloga (prim. Ogrin in Žejn 2016). Vsebinsko gre za pripoved o Jezusovem življenju od rojstva in otroštva do njegovega javnega delovanja ter Jezusovega pasijona, ki je predstavljen

¹⁵ Knjižna izdaja legende o Genovefi in oba rokopisa so bili skupaj z drugimi slovenskimi izvornimi in v slovenščino prevedenimi pripovednimi besedili od sredine 17. do sredine 19. stoletja vključeni tudi v stilometrično analizo slovenske pripovedne proze tega obdobja (prim. Žejn 2021).

¹⁶ Besedilo je členjeno na 100 oštevilčenih poglavij, ki so v rokopisu poimenovana »postava«. Vsaki oštevilčeni »postavi« sledi opisni naslov poglavja, ki na kratko povzema vsebino. Rokopis ni ohranjen v celoti, saj se začne s peto postavo (odhod svete družine v Betlehem, Jezusovo rojstvo) in se konča z 99. postavo (Ogrin 2022b).

najbolj obširno in poglobljeno. Zgodba sicer sledi dogajanju v Novi zavezi, vendar ga tudi nesorazmerno dopolnjuje s komentarji *Svetega pisma*, kanoniziranimi deli cerkvenih očetov in učiteljev, pa tudi apokrifnimi spisi in srednjeveškimi mističnimi razodetij o Jezusovem in Marijinem življenju in trpljenju. Jezik *Poljanskega rokopisa* se naslanja na osrednjeslovensko pa tudi protestantsko knjižno tradicijo, a so v njem obenem prisotni številni gorenjski in rovtarski narečni razvoji, npr. asimilacije, disimilacije in redukcije, močnejši vpliv nemške predloge je zaznaven v skladnji in besedišču (Žejn 2016: 415).

Primerjani rokopisni besedili sta torej nastali na različnih področjih slovenskega jezikovnega prostora, ta prostor je zaznamoval tudi jezik rokopisov, v obeh pa obenem najdemo sledi več tako narečnih kot tudi osrednjeslovenskih jezikovnih varietet. V nadaljevanju po literaturi povzemamo temeljne značilnosti jezika rokopisov, nato pa s primerjavo med jezikom knjižne izdaje legende o Genovefi in jezikom obeh rokopisov na izbranih primerih pokažemo analogije med jezikom tiskane izdaje in rokopisnih besedil. S tem bomo podali jezikovne indice za tezo, da bi tudi knjižna izdaja Genovefe lahko sprva nastala in se širila v mediju rokopisne kulture.

Jezik slovenskega prevoda Genovefe v luči jezika rokopisov

Jezik rokopisnih besedil je preplet več dejavnikov, zato o enotni podobi jezika rokopisnih besedil ne moremo govoriti niti znotraj posameznih pokrajin. Poleg avtorjevega jezikovnega znanja in čuta za jezik so sledi v jeziku pustile tudi nemške predloge, po katerih so nastali prvi prevodi, in slovenske predloge, po katerih so nastale preoddaje. Zlasti koroški bukovniki so v veliki meri upoštevali protestantsko knjižno tradicijo, iz katere so primarno izhajali, ta pa se je prepletala z aktualnim osrednjeslovenskim knjižnim jezikom. Pri preoddajah rokopisov so pisci jezik prilagajali svojim in naslovnikovim krajevnim, regionalnim ali nadregionalnim normam (Lausegger 1990: IX): »tuje« regionalne jezikovne prvine so bile povečini izločene in nadomeščene z »domačimi«, do določene mere pa tudi ohranjene (Orožen 2009: 265). Poleg tega je bilo za rokopisne preoddaje poleg jezikovnih prilagoditev značilno tudi ustvarjanje nove besedilne celote, ki je bila rezultat prepletanja kopiranja in lastnega variiranja predloge (Ogrin 2017a: 55). Posledice prepleta naštetih dejavnikov so visoka variantnost jezikovnih pojavov, npr. soobstoj variant iz različnih narečij, številni regionalizmi, dialektizmi in sposojenke, v posameznih primerih tudi spontani kalkirani neologizmi. Vpliv nemških predlog je še najbolj razviden v skladnji. V primerjavi s tiski je za rokopise na splošno značilen večji vnos sočasnih govorjenih glasoslovnih in oblikoslovnih pojavov ter narečnega besedišča in germanizmov (prim. Orel 2003: 554–555, 558; Maurer-Lausegger 2007: 242, 245; Žejn 2016: 422).

Z vidika razmerja med rokopisnim in knjižnim jezikom so za knjižno izdajo legende o sveti Genovefi povedne že Šafárikove (1846: 130) in kasnejše Rebolove (1908b: 427) ocene, da je jezik »slab«, pomenljiv je tudi opis, da je prevajalec uporabljal povsem običajno kmečko slovenščino (prim. Burian 1930: 242), več

analiz prepozna izrazit vpliv nemške skladnje in rabo številnih germanizmov (prim. Rebol 1908b: 427; Burian 1930: 242; Žigon 2020: 410–411). Že te kratke oznake jezika slovenskega prevoda *Genovefe* nakazujejo, da je jezik bliže jeziku rokopisov kot uveljavljeni knjižni normi konca 18. stoletja in da vsebuje več narečnih (po Burianu »kmečkih«) prvin, ter s tem ponujajo izhodišča za tezo, da bi knjižna izdaja *Genovefe* pred natisom lahko primarno nastala in se širila v okviru rokopisne kulture 18. stoletja.

V nadaljevanju navajamo primere iz knjižne izdaje *Genovefe*, za katere je mogoče najti analogije v izbrani rokopisni tradiciji, bodisi v rokopisu *Dober legent teh svetnikov*, sicer zaznamovanem s koroškimi jezikovnimi prvinami, bodisi v *Poljanskem rokopisu*, ki je nastal na širšem področju Škofje Loke. Nekatere jezikovne pojave, za katere v primerjavi ugotavljamo, da so značilni za jezik primerjanih rokopisov ali rokopisov na splošno, je zagotovo mogoče zaslediti tudi v drugih (neknjižnih) varietetah v besedilih tega obdobja (npr. *mo* 'mu'), ki niso strogo upoštevala kodificirane variante. Z navedenimi jezikovnimi ujemanji pa je tudi mogoče pokazati, da so bili ti pojavi značilni (tudi) za jezik rokopisne kulture. Kot referenčno delo za osredneslovenski knjižni jezik upoštevamo »Japljev« prevod *Svetega pisma*, ki je izhajal v letih od 1784 do 1802.¹⁷

1. Za izvorno palatalni *l̥* je v knjižni izdaji *Genovefe* z redkimi izjemami (dvakrat *povelje*, od tega enkrat na naslovnici, in dvakrat *vefselje*) zapisan *l* (*lubesnivi*) (prim. še Žigon 2020: 408), kar se bistveno ne razlikuje od sočasnega knjižnega jezika, medtem ko je za zapis izvorno palatalnega *l̥* nasprotno značilna bistveno večja variantnost: v odvisnih sklonih osebni in osebni svojilni zaimkov je načeloma zapisan *nj* (*njenimu*, *njega*), po večini v glagolnikih in nekaterih drugih besedah se pojavljajo zapisi *nj* (npr. *ufmilenje*, *sazhudenje*, *konj*, *grafnjo*), *jn* (npr. *jokajne*, *shivlejne*, *shalvajnu* in *klagvajnu*), pri čemer je manj pogost zapis razvoja *jn*, poleg tega se v dveh primerih pojavi še *jnj* (*Krajnju*, *shivlejnju*). Zelo podobne ugotovitve o variantnosti v zapisovanju izvorno palatalnega *l̥* izhajajo tudi iz analize jezika v *Poljanskem rokopisu* (prim. Žejn 2016: 417), pa tudi na splošno je visoka variantnost ena od značilnosti jezika rokopisov.

2. Zapis razvoja *tj > k*, npr. *h' trekmo* v knjižni izdaji se ujema z zapisi v *Poljanskem rokopisu*, npr. *k trekimo*, oboje v pomenu 'tretjič'.

3. Dajalniška oblika osebnega zaimka *on* na -o, npr. *mo* 'mu', enaka oblika je značilna tudi za *Poljanski rokopis* in *Dober legent*.

4. Oblika *na* za nikalnico *ne* (e-jevsko akanje) in pisanje skupaj s sledečim, glagolom, npr. *nabom*, *namorem*, značilna tudi za *Poljanski rokopis*.

5. Sklop *deb* 'da bi', nastal po prehodu *a > e* in samoglasniški redukciji, značilen tudi za *Poljanski rokopis*.

¹⁷ V elektronski obliki z možnostjo iskanja dostopen na <https://www.biblija.net/>.

6. Germanizmi¹⁸ in nemški skladenjski kalki:¹⁹ v knjižni izdaji Genovefe so rabljeni številni germanizmi ter nemški besedotvorni in skladenjski kalki. Za ilustracijo navajamo take, ki se pojavljajo tudi v enem ali obeh primerjanih rokopisih: *krucifiks* ‘križ, razpelo’: *Crucifix* (Gk), *Crusifix* (Pr), *Kruzeifix* (Dr); *lavter* ‘čist’: *lauter* (Gk in Dr); *cajtenge* ‘vesti’: *zaitenge* (Gk in Dr); *naprejstojеči* ‘prihodnji’: *naprei stojezho smert* (Gk), *naprei stojezhem martram* (Dr), *napreistojezhe Terpleine* (Pr); *roženfarbana (kri)* ‘rdeča (kri)’: *roshenfarbane Kry* (Gk), *roshenfarbano kry* (Dr), *ta roshenfarbana Kry* (Pr); *glid* ‘ud, okončnina’: *na ufseh glideh* (Gk), *u usfeh glidih* (Pr), *vfi glidi* (Dr); *gartelj* ‘vrt’: *Gartelna* (Gk in Dr); *polonati* ‘poplačati, povrniti’: *je polonou* (Gk), *je polonu* (Pr); *gor ofrati* ‘darovati’: *gor ofrala* (Gk), *gorofram* (Pr), *gor ofrau* (Dr);²⁰ *okoli prinesti* ‘umoriti’: *okulpernefsite in umorite* (Gk), *okul pernesti in umoriti* (Pr), *okul pernesheni bili* (Dr); *k smrti/ob življenju pripraviti* ‘umoriti’: *k’eni strashni smerti perpravit* (Gk), *bojo jamernu delal inu grosoviten ob shiulene perpraul* (Pr), *nje ni otou ob shiulenje perpravit* (Dr).

7. Raba vprašaja na koncu poročanega govora: *ona je prashala to dekelzo: sakai ona joka?* (Gk), *Te zesar bara dele, kai se pravi tu ime, Theophorus?* (Dr), *pak vender meni povei moj Joanes, al morem jest moiga lubga Synu she shiuga naiditi?* (Pr).

8. Variantni zapisi lastnih imen: *is Brabanta* in *iz Prabanta* ter *Sigifrid* in *Sigifridus* (Gk), variantno tudi *Braband* in *s’ Brabanta* ter *sigifridus*, *sigifrid* in *sigfrid* (Dr). Pomenljivi sta tudi varianti imena *Genofefa* in *Genovefa* v knjižni izdaji, čeprav je v vseh delih Cochemskega dosledno zapisovano *Genovefa* (prim. še Žigon 2020: 411). V zbirki *Dober legent teh svetnikov* se pojavljajo zapisi *Genovefa* (najmanj zapisov, le štirje), *Genofeva* (30 zapisov) in *Genofefa* (13 zapisov, tudi v naslovu). Zapis imena *Galo* v knjižni izdaji se razlikuje tako od zapisa v nemškem izvorniku (*Golo*) kot zapisa v rokopisnem prevodu *Dober legent teh svetnikov*, ki sledi izvorniku (*Golo*).

9. Močna vokalna redukcija, kar je na splošno značilnost jezika rokopisov, npr. *mesz* ‘mesec’, *zelša* ‘zeli, zelenje’ (Gk).

10. Zapis nekaterih narečnih pojavov, ki jih v primerjanih rokopisih sicer ni zaslediti, npr. analogično menjavanje med *l* in *v*, značilno za koroška in gorenjska narečja v nekaterih odvisnih sklonih besede *cerkev*: *k te sveti cerkli*, *te cerkle* (Gk).

¹⁸ V knjižnem jeziku tega obdobja so marsikateri germanizem ali nemške skladenjske kalke že nadomestile besede slovanskega izvora in slovenske skladenjske konstrukcije, druge pa so se še ohranjale. Npr. *trosht* v pomenu ‘tolažba, upanje’ ali *zvibl* ‘dvom’ oz. *zviblali* ‘dvomiti’, *shtrafenga/shtrafinga* ‘kazen’, ki se pojavljajo tako v knjižni izdaji *Genovefe*, obeh rokopisih in tudi v Japljevem prevodu *Svetega pisma*.

¹⁹ Najprej sta navedeni poknjižena oblika besede in pomen, nato pa citatna navedba zapisa v posameznem viru, navedenem v oklepaju (Gk = knjižna izdaja *Genovefe*, Pr = *Poljanski rokopis*, Dr = *Dober legent teh svetnikov*).

²⁰ Pri Japlju je zapisana oblika *óffrati* brez kalkirane nemške predpone.

Vsebina in tradicija ljudske pobožnosti na koncu knjige

Še bolj nedvoumne povezave knjižne izdaje *Genovefe* s slovensko rokopisno kulturo predstavljata dodatka na koncu knjige, ki ju v nemškem izvorniku ni, zlasti prvi, ljudska pobožnost z naslovom *J. N. R. J.* Kot je že bilo omenjeno zgoraj in bo podrobneje prikazano v nadaljevanju, sorodna besedila najdemo v drugih rokopisih in rokopisnih zbirkah.

Dodatek *J. N. R. J.* v knjižni izdaji *Genovefe* uvajajo sledeče besede:

Spifaine, katiru je JESUS CHRISTUS letem treim Fravam Elifabethi, Brigiti, nu Mechtildi refodeu, katero fo fkus neh profhno, inu sbele od Jezusa pogiervale veidi od negovga velkiga terpljenja, inu smerti inu on je nem sam nasnaine del rekozh.

[Pisanje, katero je Jezus Kristus le-tem trem ženam Elizabeti, Brigiti in Matildi razodel, katero so po njihovi prošnji in želji od Jezusa zahtevale, vede[ti] od njegovega velikega trpljenja in smrti. In on je njim sam povedal, rekoč.]

Že Rebol (1908b: 430) ugotavlja, da je ta vsebina nastala pod vplivom *Jezusovega življenja* Martina Cochemskega, tj. nemške predloge *Poljanskega rokopisa*. V tem Cochemovem besedilu so namreč mistična razodetja svetnic (Elizabete, Brigite in Matilde) pogosto vir za navajanje številnih podrobnosti, kot so precizni in pretirani kvantitativni podatki o razdaljah (v številu korakov), o krvavih potnih kapljah, udarcih, padcih ali solzah. Ravno ta tip naštevanja v 13 točkah sledi v nadaljevanju ljudske pobožnosti v knjižni izdaji *Genovefe*. Prim. odlomek:

4. Na moje plezha moiga shvota, inu noge sem jeft tridefet fhlakov prejel. 5. Sem jeft tri inu sedemdefetkrat vmoje Oblizhje sapluvan bil. 6. Sem jeft is moiga ferza ftu, devet inu dvaifetkrat fdiehnu. 7. Sem jeft sa brado tridefetkrat gori vlezhen biu. 8. V' mojemu gaihflenju fem jeft 6666 slakou prejev.

[4. Na moja pleča mojega telesa in noge sem jaz trideset udarcev prejel. 5. Sem jaz tridesetkrat v moje obličje zapljuvan bil. 6. Sem jaz iz mojega srca stodevetindvajsetkrat vzdihnil. 7. Sem jaz za brado tridesetkrat vlečen bil. 8. V mojem bičanju sem jaz 6666 udarcev prejel.]

Variante tovrstnega naštevanja najdemo zapisane tako v natisnjenih koroški in štajerski *Duhovni brambi* (prim. Grafenauer 1907: 17) kot v rokopisu iz Leš pri Prevaljah, in sicer v *Razodetju sv. Brigite* (prim. Kotnik 1929: 187), pa tudi v rokopisnem ljudskem križevem potu, ohranjenem v rokopisni zapuščini gorenjskega bukovnika Matije Nagliča iz prve polovice 19. stoletja.²¹ Gre torej za vsebino, ki je bila razširjena v rokopisih na širšem slovenskem jezikovnem ozemlju in v širšem časovnem obdobju.

²¹ Križev pot je zapisan v Nagličevem rokopisu, ki ga hrani Semeniška knjižnica v Ljubljani, sign. LVI22, str. 145–146, prepis v Rebol 1908a: 377.

Sklepni del ljudske pobožnosti *J. N. R. J.* v knjižni izdaji *Genovefe* je varianta molitve za obrambo pred nesrečo, kakršne so nastale po zgledu poganskih zagovorov in so zapisane tudi v *Duhovni brambi* (prim. Grafenauer 1907: 3). Prim. odlomek iz dodatka v *Genovefi*:

Inu vsi taifti, kateri bodo vľaki dan 7 Ozhanashov, 7 Ave Marii, inu eno viro molili, toko dolgo de bo leto ftiveine letih Kapelz tie roshenfarbane Kervi dopovnemu k' zhafti mojmu terpljenju, le[t]em, jeft ozhem pervezh piet posebnih gnad dodeliti. /.../ Letu fe je sneshlu v' Jerufalemu per bofhjem Grobu, jen katiri leto perfebi nofsi, temu na more skhoduvat ta hudizh.

[In vsi tisti, kateri bodo vsak dan 7 Očenašev, 7 Avemarij in eno vero molili tako dolgo, da bo le-to število le-teh kapljic te rdeče krvi dopolnjeno v čast mojemu trpljenju, le-tem jaz hočem prvič pet posebnih milosti dodeliti /.../. Le-to se je našlo v Jeruzalemu pri Božjem grobu, in kateri le-to pri sebi nosi, temu ne more škodovati hudič.]

Kot celota je dodatek *J. N. R. J.* vsebinsko še najbolj prekriven z rokopisom »Spisvanje« iz leta 1832, pisanim v mešanici bovškega, kobariškega in tolminskega narečja. Tako ga je deloma citiral oziroma kritično prepisal v gajico in deloma povzel Navratil (1894: 182):

„Spisuanje (sic), katera (sic) je Jezus Christus le tem trem ženam Elizabeti, Brigidi in Megtildi razodeu“ i. t. d. — Potém našteva Jezus (po njihovi želji), koliko je dobil od judov, „žlafernc“, kolikokrat je bil udarjen s „pestio“ na usta, kolikokrat na glavo itd. itd. Naposled (na 2. str.) napisano je pa: „Letu se je „žnešlu“ v Jeruzalemu per božjimu grobu (?), in kateri letu per sebi nosi, temu „na more“ škodovati hudič, inu kateri bo tu deržau „nabo“ svojga lona zgubil dovekumai. Amen.“ [Poševni tisk v izvorniku.]

Navratil (1894: 182) poroča še, da je na Tolminskem in Bovškem »premnogo takih prepisov in mnogo drugih praznoverskih molitev«.

Knjižni izdaji *Genovefe* je torej priložena ena od variant teh rokopisnih besedil, ki so bila razširjeni na več področjih in v več jezikovnih variantah, na podlagi česar bi bilo mogoče sklepati, da je imel tisti, ki je poskrbel za knjižno izdajo *Genovefe*, na voljo tudi druga besedila, ki so bila del rokopisne kulture;²² med njimi bi lahko bil tudi domnevani rokopisni prevod legende o Genovefi.

Sklepne ugotovitve

V prispevku smo skušali utemeljiti možnost, da bi knjižni prevod legende o sveti Genovefi po Martinu Cochemu lahko bil natis besedila, ki bil lahko sprva nastalo in se mogoče tudi širilo v okviru slovenske rokopisne kulture 18. stoletja. To možnost odpirata dejstvi, da so prevodi nemških del Martina Cochemskega v 18. in še

²² Pri tem ni mogoče določiti, ali so ohranjeni rokopisi nastali kot prepisi in prilagoditve po dodatku v knjižni izdaji *Genovefe* ali so bili predloga zanj.

19. stoletju tako zaradi cenzure kot zaradi priljubljenosti v slovenščini nastali in se širili v prevodih ter da je za obdobje od 17. pa vse do 19. stoletja dokazano prehajanje besedil med rokopisno kulturo in kulturo tiska, podpirajo pa jo tudi ocene več raziskovalcev o »slabem« in »kmečkem« jeziku knjižne izdaje ter ugotovitve o izrazitem vplivu nemščine v jeziku knjižne izdaje legende. Ena od Cochemovih verzij legende o sveti Genovefi je sicer bila prevedena v slovenščino kot del rokopisne zbirke legend *Dober legend teh svetnikov*, vendar kot pokaže vsebinska primerjava, to rokopisno besedilo ni predloga knjižne izdaje. Knjižna izdaja je namreč nastala kot prevod daljše verzije legende iz nekoliko starejše Cochemove zbirke, ki je bila objavljena že v nemščini tudi kot samostojna knjiga.

S primerjavo jezikovnih značilnosti knjižne izdaje *Genovefe* ter rokopisne zbirke legend *Dober legend teh svetnikov* in *Poljanskega rokopisa*, katerih skupni točki sta Cochemski kot avtor nemškega izvirmika in pripovedni žanr, je mogoče najti tudi jezikovne indice, s katerimi bi bilo mogoče povezati knjižno izdajo z rokopisno tradicijo. Domnevo, da je bilo besedilo najprej rokopisno preoddajano kot del rokopisne kulture in ne prevedeno neposredno za tisk, podpirajo zlasti variantni zapisi imen *Genovefa* in *Genofefa* ter *Sigifrid* in *Sigifridus* v knjižni izdaji, saj je za preoddaje značilna nedoslednost pri spreminjanju oz. prilagajanju jezika, kar pušča v rokopisu sledi starejših predlog. Variante *Genofefa* ter *Sigifrid* in *Sigifridus* so nedvomno že obstajale v rokopisni tradiciji, saj so zapisane v rokopisu *Dober legend teh svetnikov*. Jezik tiskane izdaje *Genovefe* se v luči značilnosti jezika rokopisnih besedil pokaže kot tipičen jezik rokopisnih besedil druge polovice 18. in začetka 19. stoletja, ki ga opredeljuje zlasti variantnost kot posledica vplivov različnih zgodovinskih in narečnih varietet, več narečnih pojavov in močan vpliv nemščine v besedišču in skladnji. Še bolj nedvoumno je knjiga z rokopisno kulturo povezana preko ljudske pobožnosti v dodatku na koncu knjige, ki je v različnih variantah izpričan v več ohranjenih slovenskih rokopisnih zbirkah.

O genezi in širjenju domnevanega rokopisnega prevoda lahko le ugibamo in sklepamo. Po analogiji s primerom *Marijinega pasijona* bi bilo mogoče sklepati, da je bila legenda o sveti Genovefi kot samostojno besedilo najprej prevedena iz nemščine v eno od regionalnih jezikovnih varietet slovenščine in pred knjižno objavo morda preoddana v drugo regionalno različico. Glede na povezave med koroškim in gorenjskim prostorom, ki so spodbujale tudi širjenje rokopisov, bi bilo mogoče na to relacijo umestiti tudi nastanek in širjenje domnevanega rokopisa.

Odprto ostaja tudi vprašanje, kdo bi lahko posredoval domnevno rokopisno besedilo *Genovefe*, skupaj z dodatkom, tiskarju oz. založniku Kremžarju za natis. Tudi ni mogoče odgovoriti, kdo oz. v kolikšni meri bi lahko neposredno pred samim tiskom posegal v domnevno že obstoječe rokopisno besedilo. Vse domneve o akterjih ostajajo lahko le na ravni ugibanja, pri tem pa seveda ni mogoče izključiti možnosti, da je že obstoječe rokopisno besedilo, o katerem domnevamo, Kremžarju posredoval oz. pripravil za tisk prav Pavel Knobl, ki je bil, kot smo pokazali v uvodu, povezan s Kremžarjem, saj je Knobl pri njem izdal svoje pesmi.

Za tezo, da bi bila legenda o sveti Genovefi v slovenščino lahko bila sprva prevedena in se širila v okviru rokopisne kulture in nato v določeni točki postala rokopisna podlaga za natis knjižne izdaje *Genovefe*, ni mogoče podati materialnih ali drugih trdnih dokazov, omogoča jo le preplet in sovplivanje več zgodovinskih, družbenih, kulturnih in jezikovnih dejavnikov.

Viri

Cochem, Martin von, 1726: *Verbesserte Legend der Heiligen, das ist, Eine schöne, klare und anmüthige Beschreibung des Lebens, Leydens und Sterbens von den lieben Heiligen Gottes: auf alle und jede Täg des gantzen Jahrs*. Köln, Frankfurt.

[Cochemski, Martin], [1800]: *Ena lepa lubesniva inu brania vredna historia od te po nado-shnu ven isgnane svete grafnie Genovefe is tega mesta Pfalz: je is nemshkiga na krajnski jesik preobernena*. V Krainju: per Ignaz Kremshari.

Cochemski, Martin, OFM Cap [b. l.]: Dober legent teh svetnikov. RRSS 014. Ogrin, Matija (ur.): *Register rokopisov slovenskega slovstva*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2022. https://rross.manuscripta.zrc-sazu.si/rross_ms_014.

Cochemski, Martin, OFM Cap [b. l.]: Poljanski rokopis. Jezusovo življenje v sto postavah. RRSS 023. Ogrin, Matija (ur.): *Register rokopisov slovenskega slovstva*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2022. https://rross.manuscripta.zrc-sazu.si/rross_ms_023.

Literatura

Avsenik Nabergoj, Irena, 2016: Izvori in tradicija literarne zvrsti vita Christi v Poljanskem rokopisu. *Bogoslovni vestnik* 76/3–4. 585–596.

Blamires, David, 1999: The Later Texts in Gustav Schwab's 'Volksbücher': Origins and Character. *The Modern Language Review* 94/1. 110–121.

Burian, Václav, 1930: Počátky slovinské zábavné prósy [+ Úvodní kapitola z chystané knihy »O slovinské novelistice«]. *Časopis pro moderní filologii* 16. 239–258.

Dović, Marijan, 2022: Bukovniki, cenzura in Drabosnjak, »poredni paur« iz Korotana. *Slavistična revija* 70/3. 373–388.

Görres, Franz, 1898: Neue Forschungen zur Genovefa-Sage: Beiträge zur Kirchen-und Kulturgeschichte des Rheinlandes. *Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein* 66. 1–39.

Grafenauer, Ivan, 1907: O »Duhovni brambi« in nje postanku. Donesek k zgodovini praznovanja med Slovenci. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 4. 1–70.

Grafenauer, Ivan, 1943: »Duhovna bramba« in »Kolomonov žegen«. Nove najdbe in izsledki. *Razprave* 1/4. 203–399.

Grafenauer, Ivan, 1973: *Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva*. Celje: Mohorjeva družba.

Jereb, Gregor, 1892: Pavel Knobelj, slovenski pisatelj in skladatelj. *Ljubljanski zvon* 12/9, 12/11. 555–562, 672–678.

- Kotnik, France, 1944: Bukovniški rokopisi antikrista. Velikonja, Narte, Borko, Božidar, Debeljak, Tine in Simčič, Zorko (ur.): *Zbornik Zimske pomoči*. Ljubljana: Zimska pomoč. 415–424.
- Kotnik, France, 1952: Naši bukovniki, ljudski pesniki in pevci. Grafenauer, Ivan in Orel, Boris (ur.): *Narodopisje Slovencev II*. Ljubljana: Klas. 86–102.
- Kotnik, Janko, 1929: Slovenski rokopis z Leš pri Prevaljah iz sredine 18. stoletja. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 34/3–4. 174–189.
- Lausegger, Herta, 1990: Koroško bukovništvo in Drabosnjakov Marijin pasijon. Lausegger, Herta (ur.): *Andrej Šuster Drabosnjak: Zbrana bukovniška besedila I. Marijin pasijon 1811*. Celovec: Mohorjeva družba. VII–XXI.
- Marn, Josip, 1884: *Jezičnik: Knjiga Slovenska v XVIII. veku* 22. Ljubljana: J. Rudolf Milic.
- Maurer-Lausegger, Herta, 2007: Sprachliche Charakteristika apokrypher Texte des 18. und 19. Jahrhunderts (Slowenisch, Deutsch). Balaskó, Maria in Szatmári, Petra (ur.): *Sprach- und Literaturwissenschaftliche Brückenschläge. Vorträge der 13. Jahrestagung der GE-SUS in Szombathely, 12.–14. Mai 2004*. München: Lincom Europa. 241–252.
- Maurer-Lausegger, Herta, 2016: Koroško bukovništvo skozi čas. *Jezik in slovstvo* 61/3–4. 35–48.
- Navratil, Ivan, 1894: Slovenske národne vraže in prazne vére (Dalje). Bartel, Anton (ur.): *Letopis Slovenske matice za leto 1894*. Ljubljana: Slovenska matica. 138–201.
- Ogrin, Matija (ur.), 2022a: *Register rokopisov slovenskega slovstva, RRSS 014: Martin Cochemski, OFM Cap, Dober legent teh svetnikov*. Ljubljana: ZRC SAZU. https://rrss.manuscripta.zrc-sazu.si/rrss_ms_014.
- Ogrin, Matija (ur.), 2022b: *Register rokopisov slovenskega slovstva, RRSS 023: Martin Cochemski, OFM Cap, Poljanski rokopis. Jezusovo življenje v sto postavah*. Ljubljana: ZRC SAZU. https://rrss.manuscripta.zrc-sazu.si/rrss_ms_023.
- Ogrin, Matija in Žejn, Andrejka, 2016: Strojno podprta kolacija slovenskih rokopisnih besedil: variantna mesta v luči računalniških algoritmov in vizualizacij. Erjavec, Tomaž in Fišer, Darja (ur.): *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika, 29. september - 1. oktober 2016, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana, Slovenija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 125–132.
- Ogrin, Matija, 2011: Dober Legent teh Suetnikov, Koroški rokopis iz 18. stoletja. *Primerjalna književnost* 34/3. 65–79.
- Ogrin, Matija, 2017a: O vlogi rokopisov v dolgem prehodu iz rokopisne v tiskano knjigo v slovenski književnosti. *Primerjalna književnost* 40/1. 43–58.
- Ogrin, Matija, 2017b: Rokopisi slovenskega slovstva kot nov in bogat raziskovalni predmet. Bjelčevič, Aleksander, Ogrin, Matija in Perenič, Urška (ur.): *Rokopisi slovenskega slovstva od srednjega veka do moderne*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 9–11. (Obdobja 36).
- Ogrin, Matija, 2020: Poznobaročni slovenski rokopisi – literarna tradicija v spoprijemu z razsvetljsko cenzuro. Vidmar, Luka (ur.): *Cenzura na Slovenskem od protireformacije do predmarčne dobe*. Ljubljana: ZRC SAZU. 119–150.
- Orel, Irena, 2003: Slovenski pisni jezik nekdanj in danes – med izročilom in govorom. Vido- vič-Muha, Ada (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*:

ob 450-letnici izida prve slovenske knjige. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 551–562. (Obdobja 20).

Orožen, Martina, 2009: Rokopisne *Kolomonove in Zdravilske bukve* s Kovka nad Hrastnikom. *Slavistična revija* 57/2. 263–276.

Ramovš, Fran, 1920: Zanimiv koroško-slovenski rokopis. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 2/1. 282–295.

Rebol, Frančišek, 1908a: Matija Naglič in njegova rokopisna ostalina. Prispjevki za slovensko zgodovino 1. 1680.–1830. *Čas* 2/7–8. 374–380.

Rebol, Frančišek, 1908b: Matija Naglič in njegova rokopisna ostalina. Prispjevki za slovensko zgodovino 1. 1680.–1830. *Čas* 2/9. 423–430.

Ritonja, Nejka, 2013: *Primerjava prevodov Svete Genovefe iz let 1800, 1857 in 1884: Diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko.

Staritz, Simone, 2005: *Geschlecht, Religion und Nation: Genoveva-Literaturen 1775–1866*. St. Ingbert: Röhrig Universitätsverlag.

Šafařík, Pavel Jozef, 1864: *Paul Jos. Šafařík's Geschichte der südslawischen Literatur*. Jireček, Josef (ur.). Prag: F. Tempsky.

Wacke, Andreas, 2017: *Die Genoveva-Legende aus der Osteifel und die Todesstrafe durch Vierteilung in der Rechtsgeschichte*. Holcman, Borut in Steppan, Markus (ur.): *Festschrift für Gernot Kocher zum 75. Geburtstag*. Maribor: University Press. 421–455.

Žejn, Andrejka, 2016: Jezik Poljanskega rokopisa: jezik rokopisa na prehodu iz 18. v 19. stoletje. *Slavistična revija* 64/4. 407–425.

Žejn, Andrejka, 2021: *Izhodišča slovenske pripovedne proze. Dvestoletna tradicija slovenske pripovedne proze: od sredine 17. do sredine 19. stoletja*. [Spletni vir.] Ljubljana: Založba ZRC. <http://ispp.zrc-sazu.si>.

Žigon, Tanja, 2020: Traduzioni di libri per il popolo in sloveno. *Acta Histriae* 28/3. 397–416.

Martin of Cochem's Legend of Saint Genevieve in Slovenian: A Point of Contact between Slovenian Manuscript and Book Cultures?

This article deals with the Slovenian book edition of the legend of Saint Genevieve titled *Ena Lepa lubesniva inu brania vredna historja od te po nadoushnu ven isgnane svete Grafnie Genovefe is tega mesta Pfalz* (A Pleasant Account, Worthy of Reading, of the Wrongfully Banished Holy Countess Palatine Genevieve), published in Kranj around 1800. The article starts by summarizing the genesis of the legend of Genevieve and Martin of Cochem's version of the legend that was used as the basis for the Slovenian book translation. The assumption that the translator of the legend of Saint Genevieve was Pavel Knobl has been partially refuted. A hypothesis is then put forward that the book edition of the legend may be a printed version of an earlier manuscript in Slovene, which was created as part of Slovenian manuscript culture and is no longer extant. The hypothesis is based on the fact that in the eighteenth century works of Martin of Cochem were translated into Slovenian and spread via Slovenian manuscript culture with a specific language determined by dialect features, variety and a strong influence of German. A linguistic comparison of the book edition of the legend of Saint Genevieve with two manuscript translations of Martin of Cochem's works into Slovenian – that is, the Carinthian manuscript *Dober Legent teh Suetnikou* (Good Legends of the Saints) from the middle or second half of the eighteenth century and the Upper Carniolan-Rovte Poljane manuscript from around 1800 – shows some matchings that may indicate the existence of an earlier

manuscript created as part of the Slovenian manuscript culture. The book edition can also be linked to the manuscript culture by a short folk piety in the addition in the printed book which is not a part of the German original.

Keywords: Martin of Cochem, Slovenian manuscripts, eighteenth century, Saint Genevieve